

Förskoleföräldrars tankar om utvecklingssamtal

Alma Vladavic

Naturvetenskapernas didaktik, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet

Maria Simonsson

Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Lärande, Estetik, Naturvetenskap (LEN), Linköpings universitet

Ann-Marie Marie Markström

Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Pedagogik och didaktik, Linköpings universitet

Hur upplever föräldrar utvecklingssamtal i förskolan? I denna artikel presenteras några resultat från ett större forskningsprojekt om utvecklingssamtal i förskolan. I intervjuer uttrycker föräldrar att de anser utvecklingssamtalen som meningsfulla på olika sätt. De kan säkerställa en känsla av tillit och trygghet med professionella pedagoger som i föräldrarnas ögon tycks framstå som "barnexperter". Vidare kan utvecklingssamtalen bidra till att bekräfta föräldrarnas egen bild av barnet och sitt föräldraskap.

Förskolan kan ses som en viktig aktör och arena för den institutionaliserade barndomen. Det innebär att samhället tar allt större pedagogiskt och socialt ansvar för barn, där mötet mellan barn, föräldrar och förskolepersonal sker såväl på daglig basis som i formella samtal. Vikten av ett gott samarbete mellan hem och förskola poängteras i förskolans styrdokument Skollagen, liksom i förskolans läroplan. Föräldrarna ska enligt dessa ha inflytande över verksamheten och hur målen konkretiseras samt vara delaktiga i utvärderingen av verksamheten. Utvecklingssamtal i förskolan är ett exempel på hur aktörerna förväntas samarbeta kring barnets bästa.

Forskning om utvecklingssamtal har i en nordisk kontext främst fokuserat på utvecklingssamtal som fenomen utifrån ett makt- och normaliseringsperspektiv, genusperspektiv och professionsperspektiv (Alasuutari & Karila, 2010; Markström & Simonsson, 2013). Forskning om förhandlingar mellan hem och förskola eller om föräldrars uppfattningar om utvecklingssamtal är dock inte beforskat i någon större utsträckning.

Föreliggande artikel ingår i en omfattande forskningsstudie om utvecklingssamtal vid Linköpings universitet. Här presenteras sju intervjuer med föräldrar där de delar sina erfarenheter och tankar kring utvecklingssamtal i direkt anslutning till ett genomfört sådant.

Förväntningar på utvecklingssamtalet och dess mening

Föräldrarnas inflytande i förskolan har på ett retoriskt plan ökat i olika typer av styrdokument. Om man däremot utgår ifrån studier som fokuserar på exempelvis utvecklingssamtal, visar sig denna delaktighet vara både hårt reglerad och villkorad. Delaktigheten är i stor utsträckning styrd av de institutionella villkoren och av pedagogerna i förskolan (Markström, 2011). Markström och Simonsson (2013) visar att föräldrar ofta är relativt passiva i samtalen när det gäller att ta initiativ till samtalsämnen, och sällan reagerar tydligt på bedömningar och kategoriseringar av sina barn. Även när det i vissa fall kan anas ett motstånd och ifrågasättande, verkar de inte vilja (eller kanske inte heller våga) verbalisera sitt motstånd.

Analysen av intervjuerna i denna studie visar att föräldrarnas uppfattning är att det är pedagogerna som sätter upp utvecklingssamtalets ramar och regler och att föräldrarna i stor utsträckning

underordnar sig och/eller accepterar denna ordning. I linje med detta uttalar föräldrarna sina förväntningar på olika sätt; att pedagogerna ska styra samtalet och reglera både dem och sig själva i samtalet. Detta kan illustreras med ett utdrag ur en av intervjuerna där föräldern talar om hur hen uppmärksammar avvikelser från "manuset" (samtalsunderlaget) och även ger uttryck för att det är önskvärt att pedagogen styr tillbaka samtalet till detsamma när avvikelser sker:

F [1] : Nej, men det är väl, Astrid håller sig till manus. Det är mer jag som svävar (skratt).

I: Så, hon följer de där punkterna kan man säga?

F: Ah, precis, men att man hoppar lite emellan. Men hon är väldigt noga med att ta upp allting hon har skrivit. Sen är det klart att man kanske, det är lätt hänt att börja prata om allt annat, sväva ut. Men hon är duktig på (skratt) att föra tillbaka till ...

Citatet visar att föräldern uppskattar att det skriftliga samtalsunderlaget följs, något som även andra intervjupersoner tar upp i termer av att de dels vill känna igen sig från tidigare samtal och dels kunna förbereda sig inför samtalet. Underlaget hjälper föräldrarna att kunna "hänga med", som en förälder uttrycker det. Det skulle även kunna förstås som en medvetenhet hos föräldrarna om att de i viss bemärkelse befinner sig i underläge i relation till pedagogerna. Pedagogerna använder sitt yrkesspråk som kan innebära att de indirekt försvårar förståelsen, vilket illustreras av nedanstående utdrag ur en intervju:

F: Nej, hon hade inte samma ... Hon ... förra året, då hade hon ... då fick jag en kopia av så att jag själv kunde följa med punkt för punkt. Nu så hade hon liksom bara papperet ... nu var det bara hon, så att ... Ja ... det var ganska bra att ha det där papperet punkt för punkt (skratt). Då var det lättare liksom ... det är så lätt när man pratar så här ... man kanske tänker ... man kanske inte uppfattar allting heller.

Betydelsen av att förstå vad pedagogerna avser poängteras, dvs. man vill känna igen sig och undvika överraskningsmoment. Föräldrarna önskar att det är deras egna barn och deras utveckling som ska vara i centrum för samtalet och inte verksamheten. De vill ha bekräftelse på att deras barn bli sedda och bekräftade, men även bekräftelse på att pedagogernas bild av barnet liksom på föräldrarna själva är positiv. Även om föräldrarna vid en direkt fråga har svårt att förklara på vilket sätt utvecklingssamtal skiljer sig från informella samtal, är de eniga om att tiden när de får prata om sitt eget barn i lugn och ro är viktig och uppskattas.

Intervjuerna karaktäriseras också av önskemål om igenkänning och kontinuitet, vilket kan tolkas som att föräldrarna går in i denna styrande diskurs och både reproducerar och upprätthåller dess konstruerande karaktär. I föräldrarnas syn på utvecklingssamtalet – både sådant som de direkt ger uttryck för och det som ligger mer implicit – har vi funnit tre aspekter som karaktäriserar intervjupersonernas uttryckta mening och betydelse av utvecklingssamtal: behov av bekräftelse, tillit och kontroll.

Bekräftelse på att barnet är tryggt

Föräldrarnas önskan om att pedagoger håller sig till kända ämnen på en agenda och att de styr samtalet vid utsvävningar, kan förstås och tolkas på flera sätt. Ett sätt att förstå fenomenet kan vara behovet av att känna trygghet. De vill ha samma förutsättningar i form av samtalsunderlag som i tidigare förekommande utvecklingssamtal, samma samtalsämnen och inga överraskningsmoment. Ett sådant upplägg tycks utesluta eller minimera risken att "misslyckas" med samtalet och skapar möjlighet för föräldrarna att agera "rätt".

Att få bekräftelse på att bilder av "det offentliga" och "det privata barnet" är samstämmiga uppfattas som viktigt, inte minst för att kunna må bra som förälder om man vet att ens barn är tryggt:

I: Är det något du blev glad över i samtalet?

F: Ja, absolut! Det är alltid kul att höra att det fungerar på förskolan och att de upplever henne som glad och trygg och sådär. Då känns det bra. För då får man ju lite bekräftelse som förälder också att man har gjort nåt bra. Att ens barn är tryggt. Det känns ju alltid bra. Och att hon fungerar med andra barn också så att ... det kändes, det kändes jättebra faktiskt.

Utvecklingssamtal kan i mångt och mycket förstås som en form av gransknings- och bedömningspraktik (Alasuutari et al., 2014; Markström, 2011a). I en sådan praktik blir bekräftelsen att allt är i sin ordning viktig, både för barnets och för föräldrarnas skull.

Kontinuitet nödvändigt för tilliten

Av intervjuerna framgår att föräldrarna känner stor tillit till pedagogerna och att de litar på att pedagogerna dels "ser" deras barn och dels uppmärksammar om något inte är bra. Föräldrarna lyfter fram att de känner större tillit för pedagoger som känt och följt barnet under en längre tid och har ett helhetsperspektiv på barnet – på dess uppväxtvillkor och förhållanden både hemma och i förskolan. Föräldrarna har med andra ord svårare att känna tillit till pedagoger som är relativt nya eller vikarierande. Så här förklarar en förälder:

F: /.../... Astrid (pedagogen) känner man ju mera. Alltså vi har haft så många samtal innan, så känner hon mig på ett annat sätt och jag känner henne och vi vet vad vi har pratat om tidigare. Men när man får, som med vår andra son, som har fått en ny fröken varje år. Då måste man rabbla samma sak igen och berätta. Alltså det känns som att man upprepar sig och det tar så mycket tid. Och de känner inte han heller. Det är en fördel att ha en och samma fröken som känner barnen.

Föräldern visar i detta uttalande att förtroende är något som skapas genom en god kommunikation och samverkan över tid, vilket är avgörande för om föräldrarna ska känna att de vågar och vill ta upp känsliga saker. Känner de inte tillit till pedagogerna menar de att de inte får ut så mycket av ett utvecklingssamtal som annars är fallet, vilket framkommer i nedanstående förälders uttalande:

F: Utvecklingssamtal måste ju grunda sig på liksom ... man måste ju kunna vara trygg som förälder också med den man pratar med. Jag menar, känner man sig inte trygg med den man pratar med då kan man inte, då vill man inte gå in på vissa saker. Då kanske man bara sitter och håller med. Eller så kanske det inte blir någon bra kommunikation. Och det kanske blir mer att man bara sitter och säger inte vad man tycker så blir det så där enkelriktat.

Av intervjuerna framkommer vidare att föräldrarna förväntar sig att pedagogerna ska styra samtalet genom att lyfta fram positiva aspekter och peka på de framsteg barnet gjort sedan det förra samtalet. De förväntas också vara professionella, kunniga och handlingskraftiga när det uppstår problem eller när barnet inte utvecklas enligt normen. Det tycks vidare finnas en implicit förväntan på att pedagogerna ska bekräfta dem som föräldrar och deras bild av barnet på samma gång som de ska vara kompetenta att stötta föräldrar i deras föräldraroll och ge råd i olika frågor

om det behövs. Det kan även gälla att stötta föräldrar att genomföra själva utvecklingssamtalet genom att bl.a. formulera ett samtalsunderlag för samtalet som föräldern kan fundera över och förbereda i förväg eller att hjälpa till när det exempelvis förekommer språkliga barriärer.

Bedömning och kontroll

Att någon professionell utanför familjen har kunskap om barnets utveckling över en längre tid, uppfattas av föräldrarna som en garanti för att kunna kontrollera och identifiera eventuella avvikelser samt sätta in åtgärder som kan följas upp. Även om det finns en uttalad ovilja att ta upp eller lyssna till negativa aspekter eller problem, exempelvis kring barnets egenskaper eller beteenden, karaktäriseras de här intervjuade föräldrarnas uttalanden även av ett tydligt förtroende för pedagogerna. Föräldrarna tar för givet att pedagogerna är kapabla att uppmärksamma, vara handlingskraftiga och "åtgärda" eventuella problem. Av nedanstående citat framgår att föräldern anser att de metoder som pedagoger använder i förskolan är gångbara även hemma:

F2: Ja, men det sitter lite i bakhuvudet och vad de har sagt här. Hur de gör här så sitter det lite grann ändå. Men då försöker man liksom kombinera det här med hur man själv gör lite grann. Så att hon känner igen sig lite grann i alla fall. Och tycka att det är kul liksom. Vad man kan göra och inte. Vad man ska göra.

I: Kan man som förälder få stöd eller hjälp av personalen? Råd på nåt sätt av personalen?

F2: Ja, de jobbar ju med barn så att.

I: Är det nåt man efterfrågar liksom?

F1: Ja, det kan ju ... det kan ju vara så. Absolut! Man skulle inte tveka att fråga i alla fall. Om man hade ett problem och kände vem ska jag prata med. Så kan det var bra att prata med dagisfröknarna eftersom de träffar barnen så mycket.

Av citatet framgår att föräldern försöker ta intryck av vad som sker i förskolan och ibland göra på samma sätt, dvs. förskolans pedagogik får betydelse och påverkar föräldrarnas agerande gentemot barnet även i hemmet. Pedagogen kan även i vissa sammanhang ses som en kunnig "partner" till föräldrarna när det gäller deras kunskaper om barn i allmänhet men även om det enskilda barnet som tillbringar mycket av sin tid i förskolan.

Att barnet är socialt kompetent lyfter samtliga föräldrar fram som bland det viktigaste att få reda på:

F1: Det är så skönt att höra att hon är som hon är. Så som vi upplever det. Att det är skönt att hon är så här också. Att hon är social och att hon har lätt att ta kontakt, att hon är säker så.

I: Är det nåt ni blev förvånade över?

F2: Nej, inte direkt. Det är så kul att höra att hon är så social. Och det visste vi ju i och för sig men att hon är så social, det är ju ... det är så himla viktigt så att man har det med sig sen när man blir äldre. Så det är bra egenskap.

Av citatet framkommer att förskolans/pedagogens bedömning av barnets sociala kompetens kan uppfattas som en försäkran inför framtiden, dvs. att den sociala kompetensen som grundas i förskolan ses som en viktig del av barnets utveckling till vuxen.

Tillit och trygghet viktigast

Genom det som kan benämnas som den institutionaliserade barndomen har förskolan och dess pedagoger fått en allt större betydelse i barns och föräldrars vardagsliv. På detta sätt har inte bara barnens uppväxtvillkor blivit offentliga och granskade, utan även föräldraskapet. Detta kommer till uttryck i förskolans olika praktiker, bl.a. i de regelbundna förekommande utvecklingssamtalen. I denna studie har vi fokuserat på föräldrar och deras uppfattningar om utvecklingssamtal direkt efter att de just deltagit i ett sådant samtal.

I vår studie visar intervjuerna att det som föräldrarna sätter främst när det gäller utvecklingssamtal handlar om att känna tillit och trygghet i förhållande till förskolan och dess pedagoger. Föräldrarna i denna undersökning uttrycker vidare att de känner tillit till pedagogerna och att de litar på att de uppmärksammar om barnet inte utvecklas enligt normen. Det är dock värt att notera att tilliten tycks hänga samman med hur länge pedagogen känt barnet och föräldern. Om pedagogen är relativt ny i förskolan och inte haft utvecklingssamtal med dem tidigare, gör det också att tilliten minskar och föräldrarna drar sig för att ta upp känsliga frågor.

Att känna barnet över en längre tid uppfattas som en garanti för att kunna identifiera eventuella avvikelser och undanröja hinder för barnets utveckling. Frågan är vad de nuvarande förutsättningarna som råder i många förskolor med stor personalomsättning gör med tilliten och samverkan mellan hem och förskola.

Det som är viktigt för föräldrarna är att de i utvecklingssamtalet kan möta och diskutera med kompetenta, tillitsfulla och professionella pedagoger.

Sammanfattningsvis kan konstateras att föräldrarna i denna studie är positiva till utvecklingssamtal, även om det kan utläsas en dubbelhet i deras utsagor. Samtidigt som de är positiva till utvecklingssamtal och tycker att det är givande och meningsfullt, verkar de gå in i samtalet med ett visst mått av rädsla och farhågor om att något kan visa sig vara fel. Inga överraskningsmoment är önskvärda och de vill helst att pedagogerna ska använda samma igenkännbara procedurer som ska följas.

När utvecklingssamtalet blir en återspeglning av tidigare samtal, kan vi dock undra vari det meningsfulla ligger. Det kanske är så enkelt som att för föräldrar handlar utvecklingssamtalet om att deras barn ska få stå i centrum en stund och att de ska få bekräftelse på att barnet mår bra, utvecklas optimalt och att det är omgivet av professionella och trygga pedagoger.

1. F=Föräldern, I=intervjuaren

Referenser

1. Alasuutari, M., & Karila, K. (2010). Framing the picture of the child. *Children & Society*, 24(2), 100-111.
2. Markström, A-M. (2011). "Soft governance" i förskolans utvecklingssamtal. *Educare*, 2, 57-75.
3. Markström, A-M. & Simonsson, M. (2013). *Utvecklingssamtal: Kommunikation mellan hem och skola*. (1ed.). Lund: Studentlitteratur.